

การอนุรักษ์อาคารพื้นดินในย่านเมืองเก่าสกลนคร

The Conservation of Vernacular Buildings in the Old Town District of Sakon Nakhon

ปกรณ์ พัฒนบุญโรจน์ / Pakorn Pattananurot

บทคัดย่อ

อาคารพื้นดินย่านเมืองเก่าสกลนคร เป็นอาคารที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของเมืองได้อย่างชัดเจน งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารูปแบบอาคารพื้นดินในสภาพปัจจุบัน และเสนอแนวทางการอนุรักษ์อาคารพื้นดิน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กระบวนการวิจัยประกอบด้วย 1) ค้นคว้าเอกสาร วิเคราะห์และพัฒนารูปแบบของอาคารย่านเมืองเก่าสกลนคร 2) การสำรวจภาคสนาม และ 3) การสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยหรือผู้ครอบครอง จำนวนทั้งสิ้น 60 คน ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่ารูปแบบของอาคารพื้นดินในย่านเมืองเก่าสกลนครมี 2 แบบ ได้แก่ อาคารห้องแถวไม้ชั้นเดียว : รูปแบบหลังคาเป็นทรงหมาแหงน และอาคารไม้สองชั้นหลังคาอาคารเป็นทรงจั่ว แนวทางการอนุรักษ์อาคารพื้นดินย่านเมืองเก่าได้จากบทสรุปการเสวนาร่วมกับคนในชุมชน และหลักทฤษฎีการอนุรักษ์อาคารย่านเมืองเก่า การอนุรักษ์อาคารพื้นดินสรุปได้ 2 แนวทาง ได้แก่ การปรับปรุงซ่อมแซมในส่วนที่ด้านหน้าอาคารเป็นหลักก่อน และการปรับปรุงอาคารให้สอดคล้องกับเอกลักษณ์ของอาคารพื้นดินสกลนคร ผลงานออกแบบนำเสนอต่อชุมชน เพื่อแสดงให้เห็นลักษณะของอาคารเก่าหลังจากการปรับปรุงซ่อมแซม และสร้างความเข้าใจในแนวทางการอนุรักษ์อาคารพื้นดิน ผลงานวิจัยนี้เป็นงานอนุรักษ์เอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นสกลนคร และแบบปรับปรุงสามารถนำไปเสนอของบประมาณต่อหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อทำให้เกิดเป็นรูปธรรมต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: การอนุรักษ์ อาคารพื้นดิน ย่านเมืองเก่าสกลนคร

Abstract

The vernacular buildings in the old town district of Sakon Nakhon embody the city's unique architecture. The purposes of this research are to survey the style of these buildings and to propose a conservation approach to promote cultural tourism.

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิศวกรรมโยธา คณะอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร

The research methods consist of: 1) a literature review, including the evolution and development of the buildings in the old town; 2) field surveys; and 3) interviews with 60 residents or owners of the buildings. The results show that there are two styles of buildings: the single-story wooden shop house with a lean-to roof and the two-story wooden building with a gable roof. Approaches to conserving these buildings were obtained from community participation and from conservation concepts based on theory. Two conservation approaches are proposed: the renovation of building facades as the initial phrase and the renovation of entire buildings. The results of the efforts to conserve Sakon Nakhon's vernacular architecture in the old town are expected to lead the preservation of its unique architectural identity. Drawings of the proposed renovations can be used for presenting budget proposals to the public or private organizations and for providing guidelines to related sectors in the future.

Keywords: conservation, vernacular buildings, Sakon Nakhon old town district

บทนำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ชุมชนที่อยู่อาศัยดั้งเดิมหลายแห่งได้รับการบำรุงรักษา ส่งเสริม พัฒนา และอนุรักษ์ จนกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่รู้จัก เช่น ชุมชนคลองอัมพวา ชุมชนตลาดสามชุก ย่านเมืองเก่าภูเก็ต ย่านวัดเกตุการาม (จังหวัดเชียงใหม่) และย่านถนนพระอาทิตย์ บางลำพู และชุมชนย่านกุฎีจีน (กรุงเทพมหานคร) แม้ว่ากระแสการพัฒนาชุมชนจะมีมากขึ้น แต่ชุมชนดั้งเดิมอีกหลายแห่งยังมิได้รับการฟื้นฟูและเกิดการเสื่อมสลาย ในทางตรงกันข้ามชุมชนบางแห่งเกิดการพัฒนาย่างรวดเร็วจนทำลายคุณค่ามรดกวัฒนธรรมของตนเองไป ซึ่งยากที่จะนำกลับมาใหม่ให้เหมือนเดิม (ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, 2552)

การตั้งเมืองหนองหารหลวงในอดีตหรือ สกลนคร ในปัจจุบันนั้น สร้างขึ้นเมื่อพุทธศตวรรษที่ 16 ในยุคที่ขอมมีอำนาจในดินแดนแถบนี้ ต่อมาเมื่ออิทธิพลขอมเสื่อมลง เมืองหนองหารหลวงตกไปอยู่ในความปกครองของอาณาจักรล้านช้าง เรียกชื่อเมืองว่า “เมืองเชียงใหม่หนองหาร” และเมื่อมาอยู่ในความปกครองของไทย ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “เมืองสกลทวาปี” ต่อมาใน พ.ศ. 2373 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ

พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้เปลี่ยนชื่อจาก เมืองสกลทวาปี เป็น “เมืองสกลนคร” พ.ศ. 2378 อุปฮาดดีเจา (ดำสาย) ราชวงศ์ (ดำ) และท้าวชินผู้น้องได้พาครอบครัว บ่าวไพร่เข้าหาแม่ทัพที่เมืองสกลทวาปี เจ้าเมืองอุปราษและมหาสงครามแม่ทัพ สั่งให้นำตัวลงไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งภูมิลำเนาในเมืองสกลทวาปีได้

ที่ตั้งเมืองสกลนครลักษณะเป็นที่ดอนมีหนองหารล้อมรอบเพื่อป้องกันข้าศึก การเลือกที่ตั้งถิ่นฐานเป็นภูมิปัญญาที่ชาญฉลาดและน่ายกย่องของบรรพบุรุษ ภายในเขตเมืองเก่ามีวัดเก่าถึง 9 วัด ซึ่งเป็นศูนย์รวมของคุ้มบ้านประชาชน ผู้อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างเหนียวแน่น นอกจากนี้ยังมีอารยธรรม ที่เรียกตนเองว่า “ไทสกล” ซึ่งพบว่าเมืองสกลนครนั้น เป็นเมืองที่มีความหลากหลาย ทางชาติพันธุ์อย่างมาก ไม่ว่าจะเป็น ญ้อ ภูไท ลาว จีน ญวน ไทสกล ไทยอีสาน เป็นต้น ส่วนรายละเอียดความหลากหลายนั้น จะต้องศึกษาใน 2 มิติ คือ ทั้งมิติ ที่แต่ละชาติพันธุ์มีความแตกต่างกัน และทั้งมิติที่เกิดการผสมผสานกลมกลืนระหว่าง ชาติพันธุ์ที่หลากหลาย จนเป็นชุมชนเมืองสกลนครที่มีเอกภาพอยู่จนทุกวันนี้ (ณพงศ์ นพเกตุ, 2552)

สำหรับรูปแบบของอาคารพื้นถิ่นย่านเมืองเก่าสกลนคร ส่วนใหญ่เป็น บ้านไม้เก่าที่มีเสน่ห์ของตนเอง ในปัจจุบันประกอบไปด้วยบ้านไม้เก่าที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป จนกระทั่งอายุ 100-150 ปีก็มีอีกจำนวนไม่น้อย ซึ่งบ้านไม้เก่าเหล่านี้ ได้แสดงออกถึงเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของเมืองได้อย่างชัดเจน บริเวณย่าน เมืองเก่าสกลนคร (รูปที่ 1 และรูปที่ 2) จึงเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าสมควรแก่การอนุรักษ์ ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความเป็นเมืองพระ สงบ และสะอาดทั้งวัตถุและจิตใจ (คุณทลทิพย์ พาณิชภักดิ์ และคณะ, 2549) ประเด็นปัญหาการอนุรักษ์อาคารเก่า ของชุมชนในเขตเมืองเก่าสกลนครที่พบเบื้องต้น คือ

1. การปรับปรุงและซ่อมแซมอาคารเก่า ผู้อาศัยหรือเจ้าของอาคารขาด ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์อาคารพื้นถิ่น จึงอาจทำให้รูปแบบของอาคารแบบดั้งเดิม เปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งช่างฝีมือที่มีความเชี่ยวชาญงานไม้ ล้มหายตายและแทบไม่มี ผู้สืบทอด

2. ชุมชนขาดแนวทางในการอนุรักษ์ที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนที่สามารถทำให้ชุมชนเกิดแรงจูงใจที่จะอนุรักษ์ ส่วนอาคารบางหลังที่ได้รับการอนุรักษ์ไปแล้วส่วนใหญ่ทำด้วยความสมัครใจของเจ้าของอาคาร

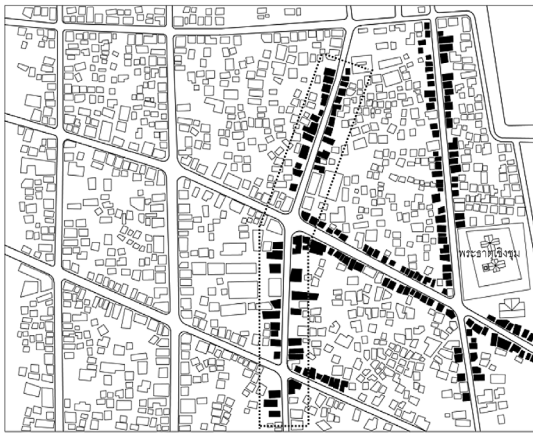
จากประเด็นปัญหาการอนุรักษ์อาคารพื้นถิ่นในเขตย่านเมืองเก่าสกลนคร ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารูปแบบอาคารพื้นถิ่นในสภาพปัจจุบัน และเสนอแนวทางการอนุรักษ์อาคารพื้นถิ่น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์และทำนุบำรุงอาคารพื้นถิ่นจะสร้างความเชื่อมโยงเรื่องราวของความเป็นเมืองเก่าสกลนครจากอดีตสู่ปัจจุบันและสร้างแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ขึ้นภายในจังหวัด อีกทั้งยังเป็นต้นแบบของการอนุรักษ์อาคารพื้นถิ่นให้แก่จังหวัดอื่นๆ

รูปที่ 1 ที่ตั้งเขตผังเมืองรวมเมืองสกลนคร แสดงตำแหน่งเขตคูเมืองเก่าสกลนคร
ที่มา : โครงการจัดทำแผนพัฒนาที่อยู่อาศัยระดับเมืองระดับเมือง พ.ศ. 2547

รูปที่ 2 ภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ. 2516
ที่มา : สำนักงานโยธาและผังเมืองสกลนคร

รูปที่ 3 ตำแหน่งอาคารพื้นถิ่น ในเขตชุมชนย่านเมืองเก่าสกลนคร
ที่มา : แผนที่พื้นฐานระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2554

รูปที่ 4 วัดพระธาตุเชิงชุม จุดศูนย์กลางของ
ชุมชนเมืองเก่า
ที่มา : จากการสำรวจ

รูปที่ 5 อาคารไม้เก่า 2 ชั้น บริเวณหัวมุมถนน
ใจนาสุข เป็นอาคารที่แสดงออกถึง
อาคารพื้นถิ่น เขตเมืองเก่าสกลนคร
ได้อย่างชัดเจน
ที่มา : จากการสำรวจ

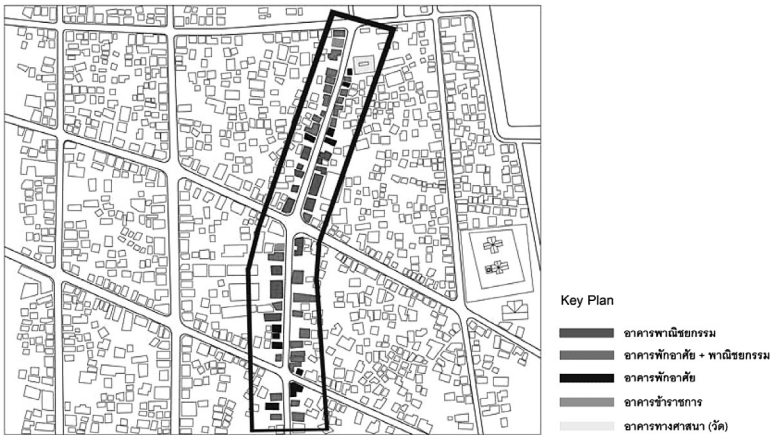
กรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัย

ในงานวิจัยนี้ ได้นำแนวคิดการอนุรักษ์และทำนุบำรุงอาคารพื้นถิ่น โดยอาศัยทฤษฎีและกรอบแนวคิดเกี่ยวข้องในเรื่องแนวทางการรักษาเอกลักษณ์ภูมิทัศน์

และการฟื้นฟูเมืองเก่า (Fielden, 1995) ซึ่งได้ให้หลักการวางแผนการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ไว้ 4 ประการ คือ 1) การผนวกการอนุรักษ์เข้าไว้ในแผนพัฒนาเมือง (integrated conservation) 2) การควบคุมการเปลี่ยนแปลง (control of change) 3) การออกแบบสิ่งก่อสร้างทดแทน (infill design) และ 4) การบริหารจัดการ (administrative actions) ส่วนในเรื่องแนวทางการอนุรักษ์ชุมชนพื้นถิ่นนั้น ได้นำแนวทางในการอนุรักษ์ชุมชนพื้นถิ่นในภาคเหนือของไทยจะต้องมีการอนุรักษ์ในสิ่งต่างๆ 4 ประการ (ประสงค์ เอี่ยมอนันต์, 2540) คือ 1) อนุรักษ์มโนทัศน์ (conservation of concepts) คือ แนวความคิดในการดำรงชีวิตสมัยใหม่ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตเดิมของตนได้ 2) อนุรักษ์รูปแบบ (conservation of styles) คือ การศึกษารูปแบบของสิ่งก่อสร้างในชุมชน อนุรักษ์อย่างละเอียดและบันทึกไว้เป็นหลักฐานการดัดแปลงต่อเติม สามารถทำได้แต่ต้องให้สอดคล้องกับรูปแบบดั้งเดิม 3) อนุรักษ์ฝีมือช่าง (conservation of craftsmanship) และ 4) อนุรักษ์วัสดุ (conservation of building materials)

ในงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยนำเอารอบแนวคิดแนวทางการรักษาเอกลักษณ์ภูมิทัศน์และการฟื้นฟูเมืองเก่า คือ การผนวกการอนุรักษ์เข้าไว้ในแผนพัฒนาเมือง เป็นการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ ที่สำคัญประการหนึ่ง จะต้องผสมผสานงานอนุรักษ์ให้เป็นส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์ของการวางผังเมือง กลวิธีที่ใช้ในการวางแผน ประกอบไปด้วยเทคนิคทางด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟู รวมทั้งการจัดหาบริการสาธารณะที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพของพื้นที่ในระยะยาว การวางแผนอนุรักษ์ควรมีการดำเนินงานร่วมกับผู้อาศัยในพื้นที่ และควรมีการออกกฎหมายข้อบังคับและการกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติ

ส่วนแนวคิดการอนุรักษ์ชุมชนพื้นถิ่น ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดอนุรักษ์รูปแบบ โดยมีการศึกษารูปแบบของสิ่งก่อสร้างในชุมชนอนุรักษ์อย่างละเอียดและบันทึกไว้เป็นหลักฐานการดัดแปลงต่อเติม สามารถทำได้ แต่ต้องให้สอดคล้องกับรูปแบบดั้งเดิม การบูรณปฏิสังขรณ์จะต้องดำเนินการตามรูปแบบเดิม

รูปที่ 6 ขอบเขตพื้นที่ทำการวิจัยอาคารพื้นถิ่น ถนนโฆมาสุข
ที่มา : แผนที่พื้นฐานระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2554

รูปที่ 7 อาคารตึกแถวพาณิชย์ ห้องแถวไม้ อาคารพักอาศัยพื้นถิ่น บริเวณถนนโฆมาสุข
ที่มา : จากการสำรวจ

รูปแบบอาคารพื้นถิ่น ย่านเมืองเก่าสกลนคร

ในอดีตการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนและวิถีชีวิตของคนในชุมชนเหล่านั้น ได้วิวัฒนาการการดำรงชีวิต ความเชื่อ และการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมเพื่อตอบ

สนองการอยู่อาศัยและดำรงชีพที่เป็นแบบเฉพาะตามพื้นที่นั้นๆ (วันดี พินิจวรสิน, 2549; วันดี พินิจวรสิน และอรศิริ ปาณินท์, 2551) ส่งผลให้เกิด “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น” เพื่อการอยู่อาศัยที่สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบของวิวัฒนาการการดำรงชีวิต วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและสภาพดินฟ้าอากาศเฉพาะพื้นที่นั้นๆ (พีรเดช จักรพันธ์ และคณะ, 2525; วิวัฒน์ เตมีย์พันธ์, 2543) ยิ่งไปกว่านั้นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเพื่อการอยู่อาศัยได้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของรูปทรงอาคาร (form) ความสัมพันธ์การจัดวางเนื้อที่ใช้งานที่ตอบสนองกิจกรรมในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมและความงามในการวางพื้นที่ได้อย่างประสานกลมกลืนกัน ตลอดจนการใช้วัสดุก่อสร้างที่แสดงถึงสัจจะของธรรมชาติของวัสดุ ซึ่งเป็นวัสดุที่นำมาจากท้องถิ่นนั้นๆ (วิวัฒน์ เตมีย์พันธ์, 2541) ส่วนรูปแบบของอาคารพื้นถิ่นในย่านเมืองเก่าสกลนคร มี 2 แบบ

1. อาคารห้องแถวไม้ชั้นเดียว : รูปแบบหลังคาเป็นทรงหมาแหงน ด้านหน้าอาคารใช้สำหรับค้าขาย ส่วนด้านหลังกันห้องทำเป็นส่วนพักอาศัย หน้าบ้านตั้งขนานกับถนนและสร้างให้ลึกไปทางด้านหลัง เนื่องจากการแบ่งพื้นที่เพื่อสร้างอาคารในสมัยก่อนเน้นการค้าขาย โครงสร้างอาคารสร้างจากไม้เนื้อแข็งทั้งหมด ผนังอาคารตีทางตั้งหรือทางนอน ประตูไม้เนื้อแข็งเป็นลักษณะบานเฟี้ยม หลังคาอาคารมุงสังกะสี บางหลังได้เปลี่ยนเป็นกระเบื้องลอนคู่ (รูปที่ 7)

2. อาคารไม้สองชั้น หลังคาอาคารเป็นทรงจั่ว : อาคารไม้สองชั้นเป็นอาคารพักอาศัยที่มีหน้าบ้านตั้งขนานกับถนน มีความกว้างกว่าอาคารแบบห้องแถว ส่วนใหญ่จะเป็นที่พักของคนมีฐานะในยุคก่อน ปัจจุบันอาจมีการปรับปรุงสำหรับการค้าขายบ้าง โครงสร้างอาคารเป็นไม้เนื้อแข็งทั้งหมด ผนังตีทางตั้งหรือทางนอน ประตูไม้เนื้อแข็งเป็นลักษณะบานเฟี้ยม หลังคามุงสังกะสี บางหลังได้เปลี่ยนเป็นกระเบื้องลอนคู่ (รูปที่ 7)

มุมมองจากชุมชน

ความพร้อมของคนในชุมชนที่พยายามสืบทอดและฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ในเขตเมืองเก่า โดยมีการตั้งชมรม “คนรักสกล” ซึ่งมีกลุ่มที่ปรึกษา

ทั้งจากคนในท้องถิ่น องค์กร รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ รวมถึง ประชาชนที่มีความสนใจที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ คนในชุมชนให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมซึ่งถือได้ว่ามีศักยภาพในการพัฒนาชุมชนที่มีกระบวนการมีส่วนร่วม (พลุ เศรษฐินทร์, 2527) เป็นหลักในการฟื้นฟูซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้

แนวทางในการอนุรักษ์อาคารพื้นถิ่นในย่านเมืองเก่าสกลนคร โดยอาศัยความคิดเห็นของคนในชุมชน จากเวทีเสวนา “การมองบ้าน แลเมือง อนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยว” ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ผู้พักอาศัยในอาคารเก่า และคณะผู้วิจัยจำนวน 60 คน โดยสามารถสรุปประเด็นปัญหาการอนุรักษ์อาคารพักอาศัยพื้นถิ่นบริเวณถนนโพนสะเม็ก ที่ได้จากแบบสอบถามได้ดังนี้ 1) อาคารเก่าที่ทรุดโทรมหรือเกิดการผุพังของวัสดุ ขาดการส่งเสริมการอนุรักษ์จากหน่วยงานของรัฐ เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของเอกลักษณ์อาคารพื้นถิ่น 2) อาคารที่ก่อสร้างขึ้นใหม่ขาดการผสมกลมกลืนกับรูปแบบที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของชุมชน 3) อาคารเก่าที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมถูกรื้อถอน และ 4) อาคารที่สร้างใหม่มีรูปแบบและส่วนประกอบต่างๆ ที่อาจเป็นตัวทำลายสภาพแวดล้อมดั้งเดิมทัศนียภาพ และก่อให้เกิดปัญหามลภาวะทั้งทางด้านสายตาแก่ย่านชุมชนเก่า

ผลการสำรวจแนวทางการอนุรักษ์อาคารพื้นถิ่น ย่านเมืองเก่าสกลนคร ซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานมานานกว่า 220 ปี มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีรูปแบบอาคารเก่าแก่มาก เช่น อาคารไม้เก่า ห้องแถว กระจายตัวตามสองข้างของถนนเขตเมืองเก่ารอบพระธาตุเชิงชุม สภาพปัจจุบันอาคารเก่าบางหลังถูกรื้อถอน เนื่องจากไม่มีผู้พักอาศัย ส่วนผู้ที่พักอาศัยในอาคารเก่า ให้ความเห็นต่อการอนุรักษ์อาคารไม้เก่าว่า ยังอยากที่จะอนุรักษ์บ้านเก่าไว้ เนื่องจากเป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ตั้งแต่สร้างเมืองสกลนคร แต่ขาดความรู้ในเรื่องขั้นตอน วิธีการ อนุรักษ์ปรับปรุง โดยส่วนที่ต้องการมากที่สุดคือ ต้องการถมพื้นหรือยกพื้นบ้าน เปลี่ยนวัสดุผนัง วัสดุผนังหลังคาและทาสีใหม่ ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 60 โดยก็มีผู้พักอาศัยอีกบางส่วนที่มีความต้องการรื้อบ้านเก่า แล้วสร้างอาคารใหม่โดยให้เหตุผลว่าที่อยู่ปัจจุบันคับแคบ ผุพังมากเกินไปที่จะสามารถซ่อมแซม และต้องใช้งบประมาณการปรับปรุงมากกว่าการสร้างใหม่ ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 40

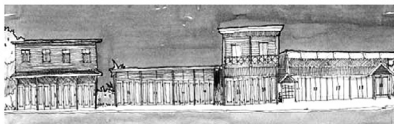
รูปที่ 8 บ้านไม้ ชั้นเดียว- 2 ชั้น และบ้านปูน 2 ชั้น ก่อนการปรับปรุง

รูปที่ 9 บ้านไม้ ชั้นเดียว- 2 ชั้น ถนนใจผาสู ภาพอนาคตเมื่อทำการปรับปรุง ทาสีผนังไม้ใหม่เป็นสีน้ำตาลเข้ม และออกแบบประตูหน้าบ้านให้เป็นบานไม้ ผนังบ้านที่สร้างใหม่ ตกแต่งไม้ฝาสังเคราะห์ สีน้ำตาลเข้ม

รูปที่ 10 บ้านไม้ ชั้นเดียว- 2 ชั้น บริเวณ 2 ผัง ถนนใจผาสู ก่อนการปรับปรุง (มีการปรับปรุงโดยการทาสีผนังบ้านเป็นสีน้ำตาลเข้ม พ.ศ. 2548)

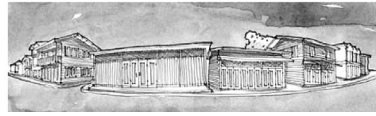
รูปที่ 11 บ้านไม้ ชั้นเดียว- 2 ชั้น บริเวณ 2 ผัง ถนนใจผาสู ภาพอนาคตเมื่อทำการปรับปรุง ออกแบบประตูหน้าบ้านให้เป็นบานไม้ นำป้ายหน้าบ้านออกและตกแต่งด้วยระแนงไม้

รูปที่ 12 บ้านไม้ ชั้นเดียว- 2 ชั้น และมีอาคารพาณิชย์สมัยใหม่สร้างปะปนกัน บริเวณ 2 ผังถนนใจผาสู ก่อนการปรับปรุง

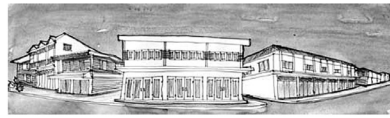

รูปที่ 13 บ้านไม้ ชั้นเดียว- 2 ชั้น บริเวณ 2 ผัง ถนนใจผาสู ภาพอนาคตเมื่อทำการปรับปรุง ออกแบบประตูหน้าบ้านให้เป็นบานไม้

รูปที่ 14 บ้านไม้ ชั้นเดียว - 2 ชั้น บริเวณ 2 ฝั่ง ถนนใจผาสุข ก่อนการปรับปรุง (มีการปรับปรุงโดยการทาสีผนังบ้าน เป็นสีน้ำตาลเข้มบางหลัง พ.ศ. 2548)

รูปที่ 15 บ้านไม้ ชั้นเดียว - 2 ชั้น บริเวณ 2 ฝั่ง ถนนใจผาสุข ภาพอนาคตเมื่อทำการปรับปรุง ออกแบบประตูหน้าบ้านให้เป็นบานไม้

รูปที่ 16 อาคารพาณิชย์ 2 ชั้น บริเวณ ถนนใจผาสุข ก่อนการปรับปรุง

รูปที่ 17 อาคารพาณิชย์ 2 ชั้น บริเวณ ถนนใจผาสุข ภาพอนาคตเมื่อทำการปรับปรุง ตกแต่งผนังด้วยไม้ฝา ทาสีน้ำตาลเข้ม ออกแบบประตูหน้าบ้านให้เป็นบานไม้

รูปที่ 18 บ้านไม้ 2 ชั้น บริเวณหัวมุม ถนนใจผาสุข ก่อนการปรับปรุง ลักษณะของอาคารยังคงความสวยงาม

รูปที่ 19 ภาพบ้านไม้ 2 ชั้น บริเวณหัวมุมถนนใจผาสุข ภาพอนาคตเมื่อทำการปรับปรุง ซ่อมแซมผนังบางส่วน ทาสีน้ำตาลเข้ม เปลี่ยนกันสาดผ้าใบเป็นไม้ระแนง

ตารางที่ 1 แนวคิดการปรับปรุงอาคารไม้เก่า ย่านเมืองเก่าสกลนคร

ส่วนที่มีการปรับปรุง	วัสดุที่นำมาใช้ปรับปรุง	วิธีการปรับปรุง
1. ผนังด้านหน้าอาคาร	- ไม้เก่า, ไม้สังเคราะห์ขนาดให้มีความสอดคล้องกับของเดิม เคร่าอาจใช้เป็นเหล็กเพื่อความคงทนแข็งแรง	- ตรวจสอบโครงเคร่าผนังเดิมแล้วทำการเสริมให้มีความแข็งแรงก่อนยึดผนัง แล้วทาสีผนัง
2. หลังคา	- กระเบื้องลอนคู่ สังกะสี หรือหลังคาเหล็ก แปรอาจใช้เป็นเหล็กเพื่อความคงทนแข็งแรง	- ตรวจสอบโครงสร้างหลังคาเดิม แล้วทำการเสริมให้มีความแข็งแรง ก่อนมุงหลังคา
3. ประตู หน้าต่าง	- ประตูบานเฟี้ยม-หน้าต่างบานเปิด เดิม หรือหน้าต่างไม้ใหม่	- ถ้าเป็นประตู-หน้าต่างเดิม ขัดกระดาษทรายแล้วทาสีใหม่ ถ้าเป็นหน้าต่างใหม่ควรเลือกที่มีความสอดคล้องกับรูปแบบเดิม
4. ระเบียงด้านหน้าอาคาร	- ไม้เก่า หรือไม้สังเคราะห์	- ตรวจสอบโครงสร้างเดิมแล้วทำการเสริมให้แข็งแรง ก่อนการปรับปรุง ทาสีใหม่
5. กันสาดและส่วนตกแต่ง	- ระแนงไม้เก่า หรือไม้สังเคราะห์ ไม้สีไม่	- ตรวจสอบโครงสร้างเดิมแล้วทำการเสริมให้แข็งแรง ก่อนการปรับปรุง ทาสีใหม่

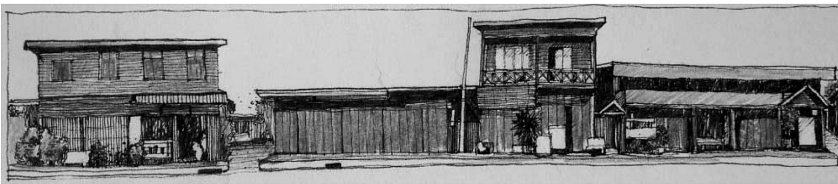
จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นถึงแนวคิดการปรับปรุงอาคาร โดยเน้นการปรับเปลี่ยนวัสดุในส่วนของด้านหน้าของอาคารเป็นหลักก่อน คือ วัสดุหลังคา ประตูหน้าต่าง ระเบียงด้านหน้า กันสาด และทาสีใหม่ โดยยังคงรูปทรงที่เป็นเอกลักษณ์ของอาคารไว้

แนวทางการอนุรักษ์อาคารพื้นถิ่น

แนวทางการอนุรักษ์อาคารพื้นถิ่น ที่ได้จากการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับทฤษฎีการอนุรักษ์อาคารพื้นถิ่นแล้ว ปรากฏว่ามีความสอดคล้องกันกับแนวคิดอนุรักษ์รูปแบบ คือ การดัดแปลงต่อเติมให้สอดคล้องกับรูปแบบดั้งเดิม ดังนี้

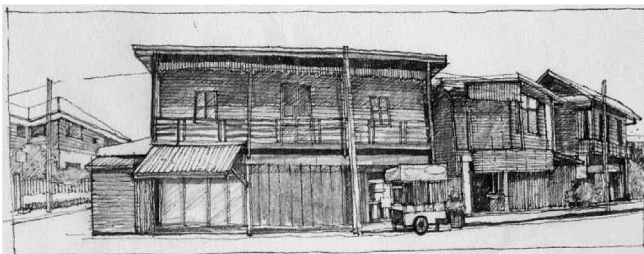
1. แนวทางการอนุรักษ์อาคารจะเน้นการปรับปรุงซ่อมแซมในส่วนที่ด้านหน้าอาคารเป็นหลักก่อน ได้แก่ การปรับปรุงผนังจากไม้เนื้อแข็ง (เดิม) ที่ผุพังเป็นไม้สังเคราะห์ทาสีเพื่อความคงทน การเปลี่ยนหลังคาไม้เป็นกระเบื้องหรือแผ่นสังกะสี และการเปลี่ยนสีอาคารเป็นโทนสีน้ำตาล เพื่อให้ดูกลมกลืนและเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน (รูปที่ 9 - รูปที่ 19) แต่แนวทางนี้ก็มีข้อเสีย คือ การปรับปรุงโดยใช้วัสดุสมัยใหม่อาจทำให้อาคารเสียความแท้ (authenticity) ในด้านวัสดุไป ซึ่งอาจส่งผลทำให้คุณค่าทางประวัติศาสตร์ในพื้นที่ลดลงได้

2. แนวทางการปรับปรุงอาคารโดยอาศัยรูปทรงอาคารให้สอดคล้องกับเอกลักษณ์ของอาคารพื้นถิ่นสกลนครเป็นต้นแบบจากการเรียงลำดับอายุของอาคารและดูสัดส่วน องค์ประกอบ รูปทรงของอาคาร แล้วทำการจัดหมวดหมู่ประเภทของอาคาร

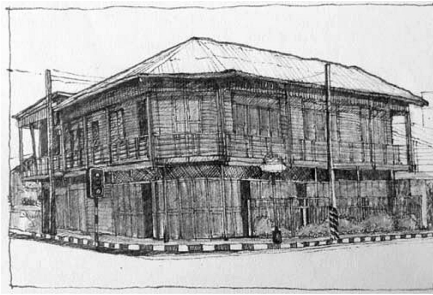
รูปที่ 20 แนวทางการปรับปรุงอาคารพาณิชย์ห้องแถวไม้ ชั้นเดียว - 2 ชั้น ปรับปรุงวัสดุผนังด้านหน้าของอาคารโดยใช้วัสดุไม้ ฝาสังเคราะห์ และทาสีโทนน้ำตาล ส่วนหลังคาเปลี่ยนเป็นกระเบื้องหรือแผ่นสังกะสี

ที่มา : จากการวิเคราะห์ข้อมูล

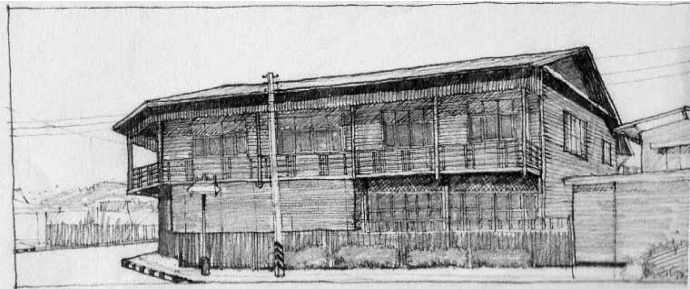

รูปที่ 21 แนวทางการปรับปรุงบ้านไม้เก่า 2 ชั้น ปรับปรุงวัสดุผนังด้านหน้าของอาคาร โดยใช้วัสดุไม้ ฝาสังเคราะห์และทาสีโทนน้ำตาล ส่วนหลังคาเปลี่ยนเป็นกระเบื้องหรือแผ่นสังกะสี กันสาดบังแดดใช้เป็นหลังคาหรือมู่ลี่ไม้ไผ่แทนผ้าใบ

ที่มา : จากการวิเคราะห์ข้อมูล

รูปที่ 22

รูปที่ 23

รูปที่ 22-23 แนวทางการปรับปรุงบ้านไม้เก่า 2 ชั้น ตั้งอยู่หัวมุมของถนนใจผาสู่รูปของบ้าน แสดงออกถึงเอกลักษณ์อาคารพื้นถิ่นสกลนคร เป็นอย่างยิ่ง ปรับปรุงวัสดุผนัง ด้านหน้าของอาคาร และระเบียง โดยใช้วัสดุไม้ ฝาสังเคราะห์ และทาสีโทนน้ำตาล ส่วนหลังคาเปลี่ยนเป็นกระเบื้องหรือแผ่นสังกะสี และกันสาดบังแดดเป็นมู่ลี่ ไม้ไผ่แทน ฝ้าใบ

ที่มา : จากการวิเคราะห์ข้อมูล

สรุปผลแนวทางข้อเสนอแนะ ในการอนุรักษ์อาคารพื้นถิ่น

การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาอาคารเก่าจำนวน 60 หลัง ที่ตั้งอยู่ 2 ฝั่ง ของ ถนนใจผาสู่ (ระยะทาง 1 กิโลเมตร) ด้วยวิธีการสำรวจ และจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยน ความคิดของคนในชุมชนประเด็นหลักที่ได้จากงานวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบของอาคารพื้นถิ่น ในย่านเมืองเก่าสกลนคร มี 2 รูปแบบ ได้แก่
 - 1) อาคารไม้เก่าที่ตั้งอยู่ 2 ฝั่งถนน เป็นอาคารสำหรับค้าขายเป็นส่วนใหญ่ และ
 - 2) อาคารทั้งสองรูปแบบมีความคล้ายคลึงกับอาคารในย่านเมืองเก่าในชุมชน

เมืองจังหวัดอื่นๆ ทางภาคอีสาน แต่เอกลักษณ์ที่สำคัญของย่านเมืองเก่าสกลนคร คือสภาพของอาคารพื้นถิ่นยังคงเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก

2. การอนุรักษ์อาคารพื้นถิ่นเสนอในสองรูปแบบ ได้แก่ 1) การปรับปรุงซ่อมแซมเฉพาะส่วนด้าน หน้าอาคารโดยใช้วัสดุที่มีความสอดคล้องกับอาคารเดิม ซึ่งแนวทางการปรับปรุงในระยะต้น และ 2) การปรับปรุงอาคารทั้งหลังเพื่อสอดคล้องกับเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ย่านเมืองเก่าสกลนคร

3. หากมีการอนุรักษ์และปรับปรุงอาคารเก่าในพื้นที่ที่ทำการศึกษาให้เกิดเป็นรูปธรรมได้แล้ว ควรมีการศึกษาอาคารเก่าในพื้นที่ชุมชนที่มีศักยภาพใกล้เคียงกัน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและเชื่อมโยงครอบคลุมพื้นที่ย่านเมืองเก่าสกลนคร เกิดเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ของอาคารพื้นถิ่นที่ชัดเจนขึ้นในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณทิพย์ พาณิชภักดิ์ และคณะ. (2549). สันทรัพย์ทางสถาปัตยกรรม ย่านเมืองเก่าสกลนคร. ใน รายงานการประชุมทางวิชาการสาระศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 26-27 ตุลาคม 2549 (หน้า 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณพงศ์ นพเกตุ. คิดใหม่ไทยเปลี่ยน, สยามรัฐรายวัน, 193, 21 ธันวาคม 2553.
- ประสงค์ เอี่ยมอนันต์. (2540). การพัฒนาในเขตเมืองเก่า. เมืองโบราณ, 40(3), 62-76.
- พสุ เดชะรินทร์. (2527). นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบัน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์โสพา
- พีรเดช จักรพันธุ์, ม.ร.ว., และคณาจารย์. (2525). "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น". วารสารอาษา. กันยายน, 112-117.
- ยงธนิศร์ พิมลเสถียร. (2552). เรียนรู้สถาปัตยกรรมในเมืองเก่าภูเก็ต. วารสารบ้านและเมือง เพื่อการพัฒนาเมือง. 2, 13-17.

- วันดี พินิจวรสิน. (2549). การพัฒนาชุมชนชนบท: ภาพลักษณ์ชุมชนน้ำที่กำลังจางหาย. ใน เอกสารการประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 44 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (หน้า 413-422). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วันดี พินิจวรสิน และ อรศิริ ปาณินท์. (2551). การพัฒนาชุมชนพื้นถิ่น: การเปลี่ยนแปลงลักษณะภูมิทัศน์ที่แตกต่าง. ใน เอกสารการประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 46, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (หน้า 292-304). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วิวัฒน์ เตมีพันธ์. (2541). เรือนพักอาศัย รูปแบบสำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น. วารสารอาษา. มกราคม, 53-65.
- วิวัฒน์ เตมีพันธ์. (2543). สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทย ในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมกับการออกแบบปัจจุบันและความหมายของที่อยู่อาศัยตามโลกทัศน์ล้านนาโบราณ. ใน เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (หน้า 6-23). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อรศิริ ปาณินท์. (2538). บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Feilden, B. M. (1995). **Conservation of Historic Building**. Great Britain: Bath Press.